

Ks. Bolesław Kumor

Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin

RELACJA O STANIE DIECEZJI TARNOWSKIEJ BISKUPA IGNACEGO ŁOBOSA Z 1894 ROKU

W czasie mojej ostatniej podróży do Rzymu (4-12 II 1994) miałem możliwość przeprowadzenia kwerendy archiwalnej w Archiwum Watykańskim. Dzięki ujętemu pośrednictwu ks. prałata dra Henryka Nowackiego z Sekretariatu Stanu szybko otrzymałem zgodę na dostęp do Archiwum i był on niezwykle owocny. Pragnąłem dotrzeć do Archiwum Kongregacji Soboru. W jego bowiem zespołach znajdowały się relacje o stanie diecezji. Przed kilkunastoma laty przeprowadziłem podobną kwerendę w tamtejszym archiwum, a jej owocem była publikacja *Relacje o stanie diecezji tarnowskiej z lat 1791-1865*, zamieszczona na łamach półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”¹ Dyrekcja Archiwum Watykańskiego udostępniła mi wówczas relacje o stanie diecezji tylko do początku pontyfikatu Leona XIII (1878). Ostatnio Jan Paweł II polecił udostępnić archiwalia watykańskie do końca pontyfikatu Benedykta XV (1914-1922). Spodziewałem się przeto, że będę mógł znaleźć relacje o stanie diecezji z lat 1875-1922. Ponieważ prawo kościelne od czasów Sykstusa V (1585) zobowiązywało biskupów diecezjalnych do *visitatio liminum* co 5 lat i składania przy tej okazji pisemnego sprawozdania ze stanu diecezji,² miałem przeto nadzieję, że będę mógł znaleźć relacje o stanie diecezji z ostatniego dziesięciolecia rządów biskupa J.A. Pukalskiego (1852-1885), a także z czasów biskupa I. Łobosa (1886-1900) i przynajmniej z pierwszego dwudziestolecia rządów biskupa L. Wałęgi (1901-1933).

Według przepisów obowiązującego wówczas *Corpus iuris canonici*, relacji takich powinno być przynajmniej 9. Były to lata niezwykle ważne w dziejach diecezji, kiedy to została ona dwukrotnie podzielona, nastąpił w niej widoczny rozwój życia religijnego, co wyraziło się w raptownym rozwoju różnych organizacji i stowarzyszeń kościelnych, wprowadzeniu wielu nowych nabożeństw, systematycznych misji i początkowych rekolekcji, pogłębieniu życia eucharystycznego. Nastąpił wówczas niezwykle silny rozwój zgromadzeń zakonnych żeńskich, które podjęły pracę w ochronkach, żłobkach, szkołach, bursach, również na wsi. Były to lata wzmożonego ruchu emigracyjnego do krajów zamorskich i do zachodniej Europy,

¹ 33 (1976) s. 367; 34 (1977) s. 345-372.

T D ł u g o s z. *Biskupia visitatio liminum*, CT 12 (1933) fasc. 1/2 s. 175 nn.

intensywnego rozwoju ruchu ludowego na wsi. Wydawało mi się przeto, że dotarcie do relacji z tego okresu wzbogaci wydatnie naszą wiedzę o dziejach diecezji.

Tymczasem ku wielkiemu memu zaskoczeniu i zdumieniu udostępniono mi tylko jedną relację o stanie diecezji tarnowskiej z 1894 r. Innych relacji po prostu w pudle „Tarnovia Nr 784” nie było. Zatem informacja bpa W. Wójcika o zachowaniu się relacji o stanie diecezji tarnowskiej z 1895 r. jest błędna. Z tego roku datuje się tylko odpowiedź Kongregacji Soboru na relację z 1894 r.³ Wiadomo natomiast, że bp L. Wałęga w czasie pobytu w Rzymie złożył osobiście relacje o stanie diecezji w latach 1903, 1912, 1923 i zapewne w 1928,⁴ ale tych relacji, jak wspominałem, w pudle „Tarnovia 784” nie było. Przypuszczam, że archiwalia z tych lat nie są jeszcze uporządkowane.

Relacja bpa J. Łobosa została sporządzona w oparciu o formularz Benedykta XIII z 1725 r. z nieznacznymi uproszczeniami, wprowadzonymi przez Kongregację Soboru w 1850 r. Kwestionariusz ten obejmował 8 podstawowych zagadnień: diecezja (terytorium, ludność, katedra, kapituła, sieć parafialna, klasztory, seminarium duchowne, szpitalnictwo i organizacje kościelne), biskup i jego działalność (rezydencja, wizytacje parafii, synod diecezjalny, działalność pontyfikalna, taksa kancelaryjna), kapituła katedralna (organizacja, obowiązki, przywileje), duchowieństwo diecezjalne (proboszczowie, wikariusze), zakony męskie w diecezji (klasztory, parafie w administracji zakonnej, obserwa zakonna), zakony i zgromadzenia żeńskie w diecezji (klasztory, obserwa zakonna), seminarium duchowne (klerycy, *ratio studiorum*, profesorowie, uposażenie) oraz życie religijne wiernych. Łącznie formularz obejmował 60 różnych pytań.⁵

Należy stwierdzić, że relacja bpa J. Łobosa została opracowana bardzo schematycznie i zaskakuje bardzo skromnymi informacjami. Nie ma w niej ani słowa o ruchach migracyjnych ludności wiejskiej, czy o ruchu ludowym. Biskup nie powiedział nic na temat działalności społecznej Kościoła tarnowskiego, chociaż był to 3. rok po ukazaniu się encykliki społecznej *Rerum novarum* Leona XIII (13 V 1891). Wszak taką pracę na wielką salę podjął w diecezji ks. Adam Kopyciński i ks. Aleksander Siemieński,⁶ ale biskup nie wspomniał o niej ani słowem. Bardzo mało dowiadujemy się o rozwoju organizacji kościelnych i życiu religijnym diecezjan. Stwierdzał on tylko, że „pobożność ludu wiejskiego wciąż wzrasta, zwłaszcza wśród młodego pokolenia” Pisał o misjach i rekolekcjach prowadzonych w diecezji przez jezuitów i redemptorystów, o zakładaniu przez nich różnych bractw i stowarzyszeń kościelnych, zauważył szerzenie się idei liberalnych w miastach. Ostro napiętnował zewnętrzną walkę klas posiadających i praktyczne pogardzanie

³ W. Wójcik, *Relacje biskupów polskich „ad limina” do roku 1911*, PK 15 (1975) nr 3/4 s. 164 n.

⁴ B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji. 1786-1985*, Kraków 1985, s. 185 n.

⁵ L. Pastor, *Geschichte der Päpste*, Freiburg i.B. 1930, Bd. XV, s. 507-509.

⁶ K. Dunin-Wąsowicz, *Kopyciński Adam*, PSB XIV (1968-69) s. 25-26; S. Stańczyk, *Żal mi tego ludu. Ks. Prałat Aleksander Siemieński (1851-1939. Proboszcz w Szywnaldzie 1885-1939*, Tuchów 1989.

przez nie przykazaniami Bożymi i kościelnymi; potępiał wśród tej klasy pogański zwyczaj uprawiania pojedynków. W przeciwieństwie do tej klasy podkreślał pobożność i ofiarność na cele religijne ludności wiejskiej. Sam biskup zresztą nie pochodził z ziemian, ale wyrósł w rodzinie rzemieślniczej.

Relacja zasługuje na publikację jako świadek życia Kościoła tarnowskiego sprzed stu lat.

Relacja o stanie diecezji tarnowskiej biskupa Ignacego Łobosa

Tarnów 23 Januarii 1894

Or. Archivum S. Congr. Concilii. Rzym. Relationes. Tarnovien.
784. Tytuł: brak tytułu, k. 1-12, papier.

Beatissime Pater!

(k.1)

Gratissimam nactus occasionem ad pedes Sanctitatis Vestrae humillime provolutus hanc de statu dioecesis meae exhibeo relationem ad tramites Instructionis a S. Congregatione Concilii emissae.⁷

§ 1

I. Dioecesis Tarnoviensis, instituta anno 1783⁸, habet actu praesulem Ignatium Łobos, 67 annos natus, e civitate Drohobycz (dioecesis Premisliensis) oriundum, die 15 Januarii 1886 praeconisatum.

II. Sita est in provincia Imperii Austro-Hungarici Galicia, inter dioeseceos: Cracoviensem ex occidente, Kielcensem et Sandomiriensem (in Imperio Russico) in septentrione, Premisliensem ex oriente ac Scepusiensem (in Hungaria) a meridie.

Continet 703 946 incolas, omnes Polonos, fidei Romano-catholicae addictos, quos inter permixti habitant 15 197 Rutheni ritus graeco-catholico addicti, 3 096 protestantes atque 78 108 Judaei. Spectat ad provinciam ecclesiasticam Leopolitana ac archiepiscopum Leopopolitanum r.l. suum metropolitam veneratur.

III. Privilegia ac praerogativas non habet ullas.

IV Complectitur 3 civitates, 34 oppida, 1 149 villas.

⁷ Sykstus V konstytucją apostolską *Romanus Pontifex* (1585) zaprowadził obowiązek pisemnego sprawozdania ze stanu diecezji z okazji *visitatio liminum*. Benedykt XIII w 1725 r. ogłosił nowy formularz sprawozdawczy. Kongregacja Soboru w 1850 r. wydała nowelizację tych przepisów. W P l ö c h l, *Geschichte des Kirchenrechts*, Wien 1959, Bd. III, s. 261-265.

⁸ Jest to data utworzenia diecezji przez cesarza Józefa II.

V. Habet ecclesiam cathedralem in civitate Tarnoviensi (ubi est quoque residentia episcopalis), cum Capitulo cathedrali 3 dignitatibus et 4 canonicatibus constante.

VI. Non sunt ullae in dioecesi ecclesiae collegiatae.

VII. Ecclesias parochiales in dioecesi sunt 179 cum 10 filialibus, praeterea 9 ecclesiae claustrales ac 7 oratoria, unum in seminario clericorum dioecetano, et sex in domibus congregationum religiosarum. Tam ecclesiae, quam oratoria sunt quidem ss. superlectilibus instructa, sed non redditibus paratis pro fabrica, qui de casu ad casum conferuntur vel per incolas parochiarum, vel per pias oblationes, vel etiam de proprio familiarum religiosarum peculio subministrantur.

VIII. Extant in dioecesi sequentia monasteria:

a) virorum:

1) Unum Ordinis SS. Cisterciensium in pago Szczyrzyc (Ciricium), habens annexam curam animarum parochiae (k.3) eiusdem nominis.⁹ 2) unum Ordinis S. Francisci Fratrum Minorum Observantium a s. Bernardino nuncupatorum in civitate Tarnoviensi.¹⁰ 3) unum Ordinis s. Francisci vulgo Fratrum Reformatorum denominatorum in oppido Zakliczyn.¹¹ 4) unum Ordinis PP. Carmelitarum Calceatorum in oppido Pilzno¹², 5) una domus Patrum Societatis Jesu in civitate Neo-Sandecensi¹³, 6) una domus Congregationis Ssmi Redemptoris in oppido Tuchów.¹⁴

⁹ Opactwo cystersów w Szczyrzycu jest fundacją wojewody Teodora w Ludźmierzu na Podhalu (1235/38), przeniesione ok. 1245 r. do Szczyrzyca. Skasowane przez cesarza Józefa II (przed 1791), ocalało dzięki otwarciu szkoły przez zakon. Benedykt XV przywrócił klasztorowi tytuł opactwa (1918). H. L e s z c z y ń s k i, *Dzieje Cystersów*, w: *Zakony benedyktyńskie w Polsce*, Tyniec 1980, s. 86 nn.

¹⁰ Klasztor Bernardynów w Tarnowie zbudował w 1459 r. Jan Amor Tarnowski. Budowę klasztoru i kościoła dokończono w 1468 r. Władze austriackie w 1789 r. zlikwidowały klasztor. Zakonników przeniesiono do opuszczonego w 1783 r. przez bernardynki klasztoru. Dawny klasztor i kościół zniszczyły pożary miasta w 1809 i 1814 r. W 1823 r. klasztor przebudowano i oddano na użytek świecki. Odnowiony dawny kościół bernardynek konsekrował w 1827 r. bp G. T. Ziegler pw. Podwyższenia Krzyża św., por. A. C h a d a m, *Tarnów*, w: *Klasztory bernardyńskie w Polsce*, red. H.E. W y c z a w s k i, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 373-378.

¹¹ Klasztor Franciszkanów-Reformatów w Zakliczynie nad Dunajcem uposażył Zygmunt Tarło, kasztelan sądecki (1621). Klasztor i kościół wybudował jego syn, Zygmunt Aleksander Tarło, kasztelan przemyski (1641/51). Cesarz Józef II przeznaczył klasztor do kasaty, ale ocalał (1789); *Schematyzm Prowincji M. B. Anielskiej OO. Franciszkanów-Reformatów w Polsce*, Kraków 1971, s. 119.

¹² Klasztor w Pilźnie fundacji króla Władysława Jagiełły (1400) posiadali augustianie. Fundację tę potwierdził biskup krakowski Piotr Wysz (1403). W 1840 r. klasztor przejęli karmelici, którzy posiadają go dotąd; por. G. U t h, *Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustianów w Polsce*, Kraków 1930, s. 71-72, 159.

¹³ Klasztor OO. Jezuitów w Nowym Sączu przy kościele Świętego Ducha sięga początkami fundacji króla Kazimierza Wielkiego w 1360 r. Król Władysław Jagiełło uposażył przy tym kościele opactwo Norbertanów-Premonstratensów (1409). Po kasacie opactwa przez cesarza Józefa II (1784), kościół i klasztor przejęli w 1832 r. jezuitci; por. B. K u m o r, *Archidiakoniat sądecki*, Lublin 1964, s. 49.

¹⁴ Klasztor OO. Redemptorystów w Tuchowie to dawna prepozytura OO. Benedyktynów (od 1460). Po kasacie benedyktynów (1816) kościół i klasztor przejęli w 1822 r. OO. Jezuitci, a po opuszczeniu przez nich Tuchowa, bp Ignacy Łobos przekazał je OO. Redemptorystom (1883); por. *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej 1987*, Tarnów 1987, s. 397

b) Monialium

1) unum s. Francisci a s. Clara nuncupatarum in oppido Vetero-Sandecia¹⁵, unum s. Francisci a s. Bernardino reformatarum in oppido Zakliczyn¹⁶, 3) unum s. Dominici in pago Nawojowa¹⁷, unum s. Ursulae in civitate Tarnoviensi¹⁸, 5) duas domus Congregationis Sororum s. Francisci, quae a suo principali Patrono s. Felice a Cantalicio his in regionibus „Felicianae” nominantur, Tarnoviae videlicet et Bochniae¹⁹, 6) duae domus Sororum misericordiae s. Caroli Boromaei in civitate Tarnoviensi, et quidem in seminario clericorum dioecesano et in alumnatu puerorum pauperum, scilicet scholarium, qui subest directioni sacerdotis ac gaudet patrocinio ipsius loci Ordinarii; utrobique curant dictae sorores rem domesticam²⁰, undecim domus Congregationis Servularum B.V.M. et quidem in (k. 4) Civitate Neosandecensi, in oppidis: Dębica, Przecław, Tuchów, ac in pagis Nowodworze, Okulice, Stobierna, Straszecin, Szczawnica, Szywałd, Zagorzyce, ubi partim aegrotorum curae, partim infantium et parvulorum educationi curam impendunt.²¹ Omnes mulierum modo recensitae domus regulares subsunt iurisdictioni Ordinarii loci.

IX. Adest in civitate episcopali (Tarnoviae) Seminarium clericorum, ubi clerici aluntur sumptibus s.d. Fundi religionis, qui scilicet ortus est e suppressis tempore imperatoris Josephi II²² monasteriis, congregationibus, confraternitatibus, quique dominio ad Ecclesiam spectante subest administrationi civilis potestatis. Gubernium solvit: a) pro sustentando per 10 menses (durante scilicet anno scholastico) alumno 250 florenos seu 500 libellas, b) pro sartis tectis, rebus inventarii mobilibus integre conservandis aliisque a numero alumnorum clericorum non dependentibus expensis 4 300 florenos (8 600 libellos) annuatim.

X. Hospitalia in dioecesi non extant, saltem quae subessent iurisdictioni ecclesiasticae. Confraternitates vero penes unamquamque ecclesiam parochialem

¹⁵ Klasztor PP Klarysek w Starym Sączu ufundowała bł. Kinga (1280). Skasowany przez cesarza Józefa II (1782), dzięki stałości i nieustępliwości zakonnice, został przywrócony do życia przez cesarza Franciszka I (1811); jw. s. 432 n.

¹⁶ Klasztor Sióstr Bernardynek w Zakliczynie n/Dunajcem powstał dzięki zabiegom M. Jadwigi Emeliny Jurkiewicz (1882). Stolica Apostolska zatwierdziła fundację klasztoru w 1883 r. Jw. s. 407

¹⁷ Fundatorką Zgromadzenia Sióstr III Zakonu św. Dominika w Wielowsi k/Sandomierza była M. Kolumba Białecka (1861). Dom zakonny w Nawojowej powstał w 1893 r. W 1900 r. pracowało tu 6 sióstr. *Schematismus 1901*, Tarnów 1901, s. 166.

¹⁸ Klasztor Sióstr Urszulanek w Tarnowie powstał w 1877 r., zorganizowany przez Siostry wysiedlone z Gniezna w czasie *Kulturkampf*. Erekcji domu dokonał bp J. A. Pukalski 28 VIII 1877 r.

¹⁹ Dom zakonny SS. Felicjanek w Tarnowie powstał z inicjatywy Księżnej Izabeli Sanguszkowej przy Zakładzie Sierot Żeńskich. W tym Zakładzie w 1869 r. podjęły pracę Siostry Felicjanki. Dom zakonny Sióstr Felicjanek w Bochni powstał w 1872 r. przy ochronce. Pracę tę powierzył Felicjancom Komitet Społeczny Ochrony *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej 1987*, jw. s. 417

²⁰ Siostry Miłosierdzia św. Karola Boromeusza przybyły do Tarnowa przed 1880 r. i podjęły pracę w kuchni Seminarium Duchownego. *Schematismus 1881*, Tarnów 1881, s. 238.

²¹ Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej – Dębickie – usamodzielnilo się na skutek wypadków politycznych w 1890 r. Do 1894 r. prowadziło domy w Dębicy, Nowym Sączu, Odporyszowie, Stobiernej, Tuchowie, Zagorzycach, Chotowej, zob. *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej 1987*, jw. s. 453-463.

²² Cesarz Józef II (1780-1790).

ad vitam religiosam fovendam et augendam sunt plures, ut. SS. Cordis Jesu, Ss. Rosarii Mariani, Scapularis Carmelitani, B.V.M. de Perpetuo Succursu, tertii Ordinis s. Francisci (k.5).

XI. In dioecesi non sunt ulli Montes pietatis.²³

§ 2

I. Ex quo regimen huius vineae Dominicae suscepi residentiae legès sollicite servans, fines dioecesis meae quater tantum ad paucas horas egressus sum, iusta exigente causa.

II. Visitationem canonicam dioecesis quovis anno instituebam ita, ut labentibus annis 1886-1892 totam dioecesim visitaverim, uti elucet ex adiacente specificatione, ubi singuli actus referuntur.

III. Sacras ordinationes, prout et sacramentum confirmationis, semper in persona conferebam.

IV Cum in nostris regionibus synodi dioecesanae non celebrantur a quopiam episcoporum, ideo et ego ab eadem synodo celebranda abstinui.²⁴

V Verbum divinum saepius in ecclesia cathedrali, in visitatione autem canonica semper per meipsum praedicavi.

VI. Mulctae pecuniariae non solent apud nos imponi, ideo nec depositarium adest.

VII. In cancellaria servatur taxa a gubernio civili praescripta huicque rationes annuae exhibentur.

VIII. Tempore mei episcopatus ecclesia cathedralis restauratur sumptibus meis, cleri et piaie plebis, summam hodie 80 000 florenorum superantibus; oblati sunt quoque aerario Pontificio 19 579 floreni. (k. 6) Exercitia sacra et pro clero et pro populo quotannis in variis dioecesis partibus instituuntur cum magno spirituali profectu.

§ 3

I. Canonici ecclesiae cathedralis officium divinum in choro recitant semper in quantum dispensatione Pontificia, ante duos annos obtenta, ab eodem non eximuntur.

II. Quolibet die celebrant Missam conventualem.

III. et applicant eam pro benefactoribus.

²³ Bank pobożny (*Mons pietatis*), instytucja o charakterze kredytowym, służyła uboższej ludności jako ochrona przed lichwiarzami. Pierwszy Bank pobożny założono w Perugii we Włoszech (1462); w Polsce przyjęły się po 1530 r.; por. B. K u m o r, *Bank pobożny*, EK I k. 1305-1306.

²⁴ Informacja relacji nieściska. Zarówno w Austrii, jak i na Węgrzech, a także w Galicji odbyły się w tym okresie synody diecezjalne i prowincjalne. Tak w 1860 r. kard. F. Schwarzenberg odbył synod prowincjalny w Pradze, kard. J. Scitowsky, prymas Węgier, zorganizował synod prowincjalny w Ostrzyhomie (1858), metropolita lwowski gr.-kat. Sylwester Sembratowicz odbył synod prowincjalny we Lwowie w 1891 r.; por. P l ö h l, *Geschichte*, jw. s. 270 nn.

IV Habent sua statuta eaque stricte observant.

V. Canonicus theologus, cum a Capitulo cui annexa est cura animarum in parochia ecclesiae cathedralis 22 000 incolarum complectente, ad eandem curam exercendam sit deputatus, officium suum adimplet; theologus vero non item, quia in ecclesia cathedrali simul et parochiali quovis die festo et dominico a summo mane ad vesperam usque variae devotiones celebrantur pro ruricolis, pro oppidanis, pro scholis, pro militibus ita, ut non possit inveniri tempus ad explananda S. Scriptura liberum.

VI. Parochi omnes resident in suis parochiis.

VII. Libros parochiales recensitos in Rituali Romano retinent et ipsi conscribunt.²⁵

VIII. Rectores parochiarum, quae ultra 3 000 numerantur incolarum habent addictos cooperatores.

IX et X. Parochi simul cum cooperatores quovis die festo et dominico dicunt e s. sug (k. 7) gestu mane homiliam de evangelica pericopa, ante meridiem concionem catechetica infra missas a se celebratas, post meridiem ante vespas habentur catecheses pro adolescentibus sive in ipsis ecclesiis parochialibus, sive in domibus privatis per pagos incorporatos. Diebus vero ferialibus habentur catecheses a sacerdotibus in scholis popularibus, ubi adsunt.

XI. Omnes parochi caeterique curam animarum exercentes singulis dominicis festisque de praecepto applicant Missam pro populo sibi commisso.

XII. Omnes alumni seminarii dioecesani antequam ad primam tonsuram et ordines sive minores, sive singulos maiores admittantur, vacant spiritualibus exercitiis per triduum in seminario.

XIII. Omnes alumni semper deferunt vestes clericales et quoad fori privilegium servantur iuris canonici dispositiones.

XIV Per totam dioecesim in singulis decanatus quotannis semel celebrantur conferentiae omnium parochorum et coadiutorum, qui de quaestionibus e theologia practica a se propositis, et de aliis curam animarum respicientibus deliberant.

XV Mores cleri saecularis conveniunt sanctionibus disciplinibus ecclesiasticis. Aliquos et hos paucissimos propter vitam scandalosam vel privatione beneficiorum, vel censuris compescere debui.

§ 4

I. Solus conventus Patrum cisterciensium in Szczyrzyc (Ciricii) habet animarum curam annexam ac munus sibi (k. 8) commissum fideliter adimplet iuxta ea, quae in praecedentibus exponuntur de parochis saecularibus.

II. Non invenitur in dioeseci ullus regularis extra monasterium degens, vel ex eodem eiectus, vel extra ipsum delinquens.

²⁵ Rytuał Rzymski Pawła V z 1614 r. zobowiązał proboszczów do prowadzenia ksiąg ochrzczonych, zaślubionych i zmarłych, oraz Księgi status animarum; por. B. K u m o r, *Księgi „Status animarum” w diecezjach polskich (do roku 1918)*, Przeszłość Demograficzna Polski 1 (1967) s. 91 nn.

III. Conventus regulares virorum numquam visitavi, deficiente ad hoc iusta et gravi causa; monialium vero s. Clarae Vetero-Sandeciae monasterium visitavi semel in persona, et bis per delegatos sacerdotes, unum e Societate Iesu, alterum vero nuper e Congregatione Ssmi Redemptoris. Mores reliquorum religiosorum concordant cum disciplina regulari.

IV Cum regularibus nullum habeo offendiculum in exercitio iurisdictionis.

§ 5

I. Moniales omnes servant constitutiones.

II. Clausura in earum monasteriis custoditur.

III. Notabiliores abusus, qui s. Congregationis auxilio indigeant non deprehenduntur.

IV Praeter confessarium ordinarium ubique praesto est alius extraordinarius pro indigentibus spiritualibus monialium.

V Reditus dictorum monasteriorum, de caetero valde mediocres, fideliter administrantur.

VI-VIII. Monasteria monialium, praelatis regularibus subiecta, non existunt in dioecesi.

§ 6

I. In seminario dioecesano clericorum sunt actu 62 alumni.

II. In disciplinis ss. instruuntur per tres canonicos et 4 professores iuxta probabilissimos auctores.

(k. 9) III. Vacant studiis: 1) theologiae dogmaticae fundamentalis et specialis duobus annis, 2) ss. Scripturae A. et N. Foedersis item per biennium, 3) theologiae moralis per unum annum, 4) theologiae pastoralis per unum annum, 5) historiae ecclesiasticae uno anno, 6) iuri canonico item uno anno, 7) arti catecheticae et paedagogicae uno anno, 8) ritibus sacris anno uno, 9) cantui ecclesiastico toto commorationis in seminario tempore – cum profectu optimo.

IV Diebus dominicis et festis alumni inserviunt in ecclesia cathedrali et in aliis ecclesiis civitatis iuxta opportunitatem.

V Iuxta morem in Austria vigentem unus canonicus constituitur rector seminarii, qui in seminario habitat et simul cum vicario suo, ad temporalia curanda deputato, cum patre spirituali, cui incumbit officium spiritualis alumnorum educationis, et cum praefecto studiorum dirigit iuventutem sacram omnibusque seminarii prospicit necessitatibus.

Hic modus in seminario dioecesano meo iam ab initio eius id est ab anno 1838 introductus, hucusque servatur, nec eum immutandum censui, praecipue cum seminarium non longe distet a palatio episcopali, et sive rector negotiis temporalibus, sive pater spiritualis negotiis internis consulturus semper ad me patentem aditum habeat, reveraque accedat consilium, vel voluntatem meam exquirens.

VI. De caetero ego ipse decurrente anno (k. 10) pluries seminarium visito, omnibusque vigilem oculum intendo, nec est quidquam, quod me volentem, vel nolentem lateat.

VII. Cum seminarium ex integro sic dicto Fundo religionis sustentatur, alumni non solvent taxam ullam.

§ 7

I. In sacristiis omnium ecclesiarum exposita est tabella onerum missarum et anniversariorum atque in libro, ad hoc destinato, notatus dies adimplendae sacrae functionis.

II et III. Quaecumque pia opera a testatoribus iniuncta religiosae execuutioni mandantur. Observo tamen huiusmodi opera in hac dioecesi, nonnisi penes ecclesias parochiales, vel claustrales inveniri atque a sacerdotibus administrari.

IV Mons pietatis non extat in dioecesi ullus.

V Hospitalia infirmorum subsunt in his regionibus privative potestati civili, ita ut Ecclesia ullam in ea actionem exercere valeat, nisi in quantum agitur de provisione aegroti sacramentis moribundorum.

§ 8

I. De populi moribus observacionem faciens declarandum puto, plebem rusticam cleri, praesertim iunioris, laboribus in pietate continuo crescere; sacra exercitia in variis dioecesis regionibus per Patres Societatis Jesu, item Congregationis Ssmi Redemptoris instituta, numerosi sodales variarum confraternitatum, frequentissimus sacramentorum usus nutriunt spiritum religionis ac ferventis devotionis. Idem fere (k. 11) dicendum de incolis oppidorum et civitatum, licet in istis non desint homines liberalismo infecti, Ecclesiae et clero parum faventes.

Quod dicam de nobilibus? multi quidem theoretice fide catholica quandoque gloriantur, practice tamen praecepta fidei et Ecclesiae vilipendunt, despiciendo ignorant. Ex multis aliis unum adducam argumentum: detestabilem duellorum abusum, ab Ecclesia tantopere damnatum, qui his non obstantibus in ista societatis classe plurimum grassatur. Non desunt tamen, qui inter eos externa fidei professione animo Ecclesiae addictissimo aliis praelucent.

Meritam laudem rusticae plebi rependendo adiicio, ipsius praecipue liberalitati in honorem Dei et Ecclesiae decorem vere profusa, ecclesias alias de novo construi, alias restaurari, obolum s. Petri colligi, multa pia opera foveri.

II. Abusus pravaeque consuetudines maioris momenti non inveniuntur. His ad tramites citatae instructionis espositis ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus obedientiae perfectissimae ac intimae venerationis tributum exsolvo.

Tarnoviae die 23 Ianuarii 1894. Sanctitatis Vestrae humillimus et obedientissimus filius Ignatius episcopus Tarnoviensis.

RELATION DE LA SITUATION PASTORALE DU DIOCÈSE DE TARNÓW
FAITE PAR L'ÉVÊQUE IGNACE ŁOBOS

R é s u m é

Professeur Boleslas Kumor de Lublin a cherché dans les Archives du Vatican des comptes-rendus sur l'état du diocèse de Tarnów pour les années 1875-1922. Il n'a trouvé qu'une relation faite par l'évêque Ignace Łobos en 1894. Cette relation contient huit questions principales: le diocèse (c'est à dire le territoire, la population, l'église cathédrale, les paroisses, les monastères, le service des hôpitaux, les organisations ecclésiastiques), l'évêque et son activité, le chapitre cathédral, le clergé diocésain, les ordres monastiques masculins, les ordres monastiques et les congrégations féminines, le séminaire diocésain, la vie religieuse des fidèles. Il faut constater que la relation d'évêque Łobos a été rédigée très schématiquement et surprend de ses informations très pauvres. Pourtant celle-ci mérite la publication en original latin comme témoin de la vie de l'Eglise de Tarnów d'avant cent ans.

Streszcz. i tłum. ks. Antoni Lorczyk